

Aziz
Dede

neleri neyzenbaşılığı da kendisine verdi. Bu arada Prens Abdülhalim Paşa'dan yakın ilgi ve himaye gördü. Üç mevlîhânedeki vazifesini ölümüne kadar sürdüren Aziz Dede, hayatının son yıllarında zamanını Üsküdar Ahmedîye semtinde açtığı bir attar dükkânında geçirmiştir. 30 Zilhicce 1322 (7 Mart 1905) günü yetmiş yaşlarında vefat etti ve Üsküdar Mevlîhânesi bahçesine gömüldü. Vefatı üzerine çıkan bir gazete haberinde Aziz Dede'nin aynı zamanda Yenikapı ve Kasımpaşa mevlîhâneleri neyzenbaşılığına da devam ettiği bildirilmektedir.

Gelibolu'daki öğrenimi sırasında mekteple fazla ilgilenmeyip sürekli mevlîhânedeki dedeleri dinlemek suretiyle neye karşı ilgisi gittikçe artan Aziz Dede İstanbul'a gelince bilhassa neyzen Üsküdarlı Sâlim Bey'den istifade etmiştir. Adı ve şöhreti giderek yayılmaya başlamış ve bir müddet sonra da devrin önemli neyzenleri arasında yer almayı başarmıştır. Bu arada birçok talebe ye-

Aziz
Dede'nin
Üsküdar
Mevlîhânesi
hazîresindeki
mezar taşı

tıştırmış, ayrıca besteleriyle de haklı bir şöhret kazanmıştır. Eserlerinden ancak bir peşrev ve dört saz semâisi -Öztuna'-ya göre altı saz semâisi- günümüze ulaşabilmiştir. Bunlardan uşşak saz semâisi çok rağbet görmüştür. Yetiştirdiği talebeler arasında ise neyzen Mehmed Emin Yazıcı (ö. 1945) ile Ziya Santur (ö. 1952) en tanınmışlarıdır.

BİBLİYOGRAFYA:

"İrtihâl", *Sabah*, nr. 5529, İstanbul 1 Muharrem 1323/8 Mart 1905; Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, V, 233; Ergun, *Antoloji*, II, 505-507, 668, 669; Ezgi, *Türk Musikisi*, V, 460-461; İbnülemin, *Hoş Sadâ*, s. 93-96; Kip, *TSM Saz Eserleri*, s. 20, 58, 65, 72, 73; Mehmet Nazmi Özalp, *Türk Musikisi Tarihi*, [Ankara] 1986, I, 274-275; Vecdi Seyhun, "Azîz Dede", *TMD*, III/32 (1950), s. 2-3, 21; Hayri Yenigün, "XIX. Asrın Bestekâr Neyzenleri", *İleri Musiki Mecmuası*, sy. 236, İstanbul 1968, s. 5-6; Öztuna, *TMA*, I, 90; R. Ekrem Koçu, "Aziz Dede Efendi (Neyzen)", *İst.A*, III, 1702-1705.

NURİ ÖZCAN

AZİZ EFENDİ

(bk. BEKKİNE, Abdülaziz).

AZİZ EFENDİ, Hekimbaşı

(bk. ABDÜLAZİZ EFENDİ, Hekimbaşı).

AZİZ EFENDİ, Medenî

(1842-1895)

Türk musikisi besteci ve icracısı.

Medine'de doğdu. Bu sebeple Medenî lakabı ile şöhret bulmuştur. Abdullah Câfer adlı bir imamın oğludur. Dokuz yaşlarında babasıyla birlikte İstanbul'a geldi, Feriye Sarayı'nda Sultan Abdülmecid'in kızı Fatma Sultan'ın himayesine girdi. Burada baş haremağası Anber Ağa tarafından evlât edinilen Aziz Efendi onun terbiyesi altında yetişti. On bir yaşlarında babası ile Şam'a gittiği, iki yıl sonra babasının orada ölümü üzerine tekrar İstanbul'a geldiği de söylenmektedir. Bu arada hıfzını tamamlayarak müzik öğrenimine ve daha sonra meşkine başladı. 1859'da Fatma Sultan'ın kocası Müşir Nûri Paşa'nın konağına imam tayin edildi.

Tabii bir ses güzelliğine de sahip bulunan Aziz Efendi, Padişah Abdülaziz'in tesadüfen kendisini dinleyip dikkatini çekmesi üzerine yirmi yaşlarında iken "ikinci hünkâr imamı" göreviyle saraya alındı. Fakat altı ay sonra kendi arzusuyla bu görevden ayrıldı. 1863'te evlendi,

Medenî
Aziz
Efendi

bu arada tütün gümrüğünde çalışmaya, bazı yalı ve konaklarda müzik dersleri vermeye başladı. Bir müddet sonra Şeyhülislâm Hayrullah Efendi'nin delâletiyle "Mahreç Mevleviyeti" pâyesiyile ilmiye sınıfına geçti. Kısa bir süre sonra tekrar gümrükteki görevine döndü. "Mısır Mevleviyeti" pâyesiyile ikinci defa ilmiye sınıfına geçmesi Sultan II. Abdülhamid'in şeyhülislâmlarından Mehmed Cemâleddin Efendi zamanına rastlamaktadır. 1876'da Ortaköy'deki evinin yanması üzerine Beşiktaş'a, iki yıl sonra da Bebek'e taşındı.

Aziz Efendi memuriyet hayatının ikinci yarısını maarif alanında geçirmiştir. İlk görevi 1881'de gündüzlü Kız Sanâyi Mektebi müdürlüğüdür. İki yıl sonra aynı okulun yatılı kısmı müdürlüğü de ona verildi. Münif Paşa'nın Maarif nâzırlığı zamanında Dilsizler ve Âmalar Mektebi müzik muallimliğine (1889), daha sonra kız rüşdiyeleri müfettişliğine tayin edildi. Hayatının son yıllarında 3 ve 4. dereceden Osmânî nişanları ile taltif edilen Aziz Efendi'ye ayrıca sırasıyla Selânik (1886) ve Edirne (1894) Mevleviyeti pâyeleri de verildi. 1895'te Bebek'teki evinde vefat etti, Eyüp'te Çürüklük Mezarlığı'na gömüldü.

Aldığı görevlerle ilmiye sınıfının ileri gelenleri arasında yer aldığı anlaşılan Aziz Efendi asıl şöhretini müzik sahasında yapmış, bu alanda hocalığı, bes-ticiliği ve icracılığı ile zamanın önemli musikîşinasları arasında yer almıştır. Müsikide ilk hocası ünlü devlet adamı, hattat ve bestekâr Kazasker Mustafa İzzet Efendi olmuş, bestekâr Suyolcu Latif Ağa'dan da ayrıca faydalanmıştır. Bildiğini öğretmek hususundaki gayret ve titizliği müzik çevrelerince daima takdirle anılmıştır. Yetiştirdiği talebeler arasında Âma Nâzım, Leylâ Hanım (Leylâ Saz) ve Suphi Ezgi en meşhurlarıdır. Bestelediği dinî ve din dışı eserlerle bestekârlıktaki kudretini ortaya koyan Aziz Efendi'nin kâr, beste, semâi ve ilâhi formla-

rında eserleri olduğu söylenmekteyse de zamanımıza bunlardan ancak bir beste ile kırk üç şarkısı ulaşabilmıştır. Hânen-delîğinin yanı sıra ayrıca ud, tanbur, lavta ve piyano çaldığı da bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA:

Ezgi, *Türk Musikisi*, I, 3-6; II, 111; V, 434-435; Ergun, *Antoloji*, II, 402; İbnülemin, *Hoş Sadâ*, s. 88-92; Leylâ Saz, *Harem'in İçyüzü*, İstanbul 1974, s. 86-87; Kıp, *TSM Sözlü Eserler*, s. 19, 27, 31, 55, 78, 81, 85, 91, 95, 98, 103, 108, 115, 118, 125, 154, 165, 191, 206, 255, 256, 276; Ahmed Midhat Efendi, "Üstâd Azîz Efendi", *SF*, III/252 (1311), s. 274-275; Ruşen Ferit Kam, "Medenî Azîz Efendi", *Radyo Mecmuası*, II/16, Ankara 1943, s. 5; Z. L., "Medenî Azîz Efendi", *TMD*, II/14 (1948), s. 7; İsmail Fennî Ertuğrul, "İsmail Fennî", *İslâm-Türk Ansiklopedisi Mecmuası*, II, nr. 83, s. 14-15; R. Ekrem Koçu, "Aziz Efendi (Medenî)", *İst.A*, III, 1710-1713; Öztuna, *TMA*, I, 90-91.

NURİ ÖZCAN

AZİZ EFENDİ, Rifâî

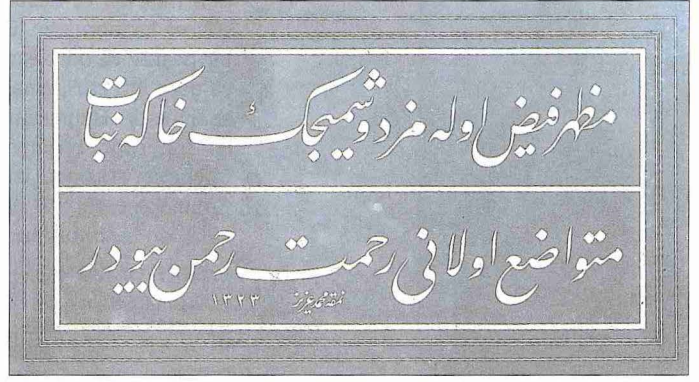
(1872-1934)

Meşhur Türk hattatı.

Trabzon'un Maçka kazasında doğdu. Babası Rize eşrafından Molla Mehmed Abdülhamid Efendi, annesi Esma Hanım'dır. Ailesi 93 Harbi sırasında İstanbul'a gitti. Babası önce Akpınar, daha sonra Kâğıthane köyü camiinde imamlık yaptı.

Aziz Efendi ilk tahsilini Eyüp'te Şah Sultan İbtidâî Mektebi'nde tamamladı. Sıbyan mektebi sıralarında güzel yazıya

Rifâî
Aziz
Efendi'nin
celî-ta'lik
bir levhası
(Ekrem
Hakkı
Ayverdi
koleksiyonu)

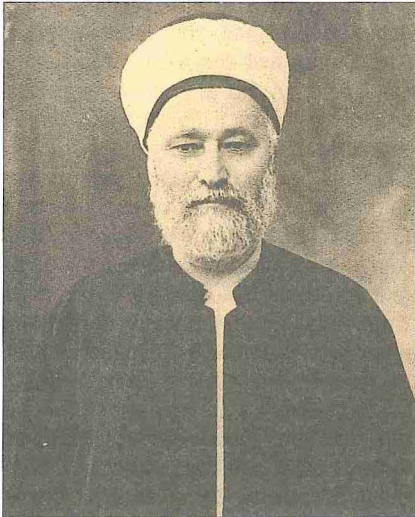
olan merak ve kabiliyeti dolayısıyla Filibeli Ârif Efendi'den sülûs ve nesih yazılarını öğrenmeye başladı. Yazıdaki başarısı ile kısa zamanda hocasının sevgi ve takdirini kazandı. Yazı tahsilini tamamlayıncaya kadar Nuruosmaniye'deki hat mektebine devam etti. 1896'da hocası Ârif Efendi ile Reisülhattâtın Muhsinzâde Abdullah Hamdi Bey'den sülûs ve nesih yazılarında icâzet aldı; daha önce Karınâbâdlı Hasan Hüsnü Efendi'den ta'lik yazısını meşkederek 1894'te ondan da icâzet almıştı. Zamanın celî üstadı Sâmî Efendi'nin Horhor'daki evinde yapılan sanat sohbetlerine devam ederek celî-sülûs, celî-ta'lik yazılarının inceliklerini öğrendi. Kabiliyetinin yanında disiplinli bir hat öğrenimi de gören Aziz Efendi, Şevki Efendi yolunda yazıya kendine has bir şive katarak sanat sahasında şahsiyetini ortaya koydu. Emsali arasında "serüfkalem" namıyla şöhrat buldu. Divanî, reyhanî, muhakkak, tevkîî, ta'lik, rikâ' ve rik'a yazılarını bütün incelikleriyle bilir ve yazardı. Revnakoğlu, "Aziz Efendi rik'a yazar gibi süratle sülûs, nesih ve ta'lik yazardı. İstanbul'da en çok yazısı görülen bir zattı" diyor. Bilhassa celî-sülûs yazıların istif ve terkinde son derece mahir olup çok güzel tuğra resmederdi. Eserlerine önceleri Abdülaziz Eyyübî ve Aziz, daha sonra ise Şeyh Mehmed Abdülaziz er-Rifâî şeklinde imza koydu.

İlk memuriyete 1896'da Meclis-i İdâre-i Emvâl-i Eytâm Kitâbeti'nde başladı. 1903'te görevi Mektûbî-i Meşihat-i Ulyâ Kalemî Ketebesi'ne nakledildi. Bu arada Şehri Ahmed Efendi'nin derslerine devam ederek ilmiye icâzetnâmesi aldı (1904), ayrıca Özbekler Tekkesi Şeyhi Edhem Efendi'den ebru sanatını öğrendi. Bir müddet sonra yazısının güzelliği ve ahlâkî olgunluğu sebebiyle Ma'rûzât-ı Mühimme Kitâbeti'ne terfi etti ve kendisine gümüş liyakat madalyasıyla dördüncü dereceden Mecîdî nişanı veril-

di. Bu görevinin yanında Medresetü'l-kudât'ta ve Mahmûdiye Rüşdiyesi'nde yazı hocalığı yaptı, meşihat dairesi memurlarına da ta'lik dersi verdi. Bu sırada Ümmü Kenan Dergâhı Şeyhi Kenan Rifâî'ye intisap ederek 1910 yılında ondan hilâfet* aldı.

1920'de Mısır Meliki I. Fuad kendi adına bir Kur'an-ı Kerim yazdırmak isteyince ehil bir hattat seçmek üzere Mısır nakîbüleşrafı Muhammed Ali Biblâvî'yi hat üstatlarının merkezi İstanbul'a gönderdi. Biblâvî önce Medresetü'l-hattâtın'de Türk hattatlarıyla tanıştı ve yazılarını inceledi. Tavsiye üzerine Bâb-ı Meşihat'ta Aziz Efendi'yi de ziyaret ederek eserlerini gördü. Bu inceleme ve araştırmaları sonunda Aziz Efendi'nin aradığı evsafıta muktedir bir hattat olduğuna karar verdi. Aziz Efendi 1922 yılında, Mısır hükûmetinin isteği, Mısır ve İstanbul İngiliz işgal kuvvetleri yüksek komiserliğinin aracılığı ile resmen Mısır'a davet edildi. Görevli bulunduğu Meşihat dairesinin 14 Muharrem 1341 (6 Eylül 1922) tarih ve 107 sayılı yazısı ile beş ay izinle Kahire'ye gitti. "Melik Fuad nüshası" olarak bilinen Mushaf-ı şerif'i burada Ezher ulemâsının kontrolüyle resmî Osmânî üzere altı ayda yazdı. Bunun tez-

Rifâî Aziz Efendi

Aziz Efendi'nin celî-sülûs bir levhası (Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Ktp., nr. 3460)

